

Дороніна О.А., Глінчевська С.В.

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЗБАЛАНСУВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ

Статтю присвячено вивченню теоретико-прикладних аспектів фінансування професійної освіти в Україні та визначенню напрямів його удосконалення. Обґрунтовано, що виважена система фінансового забезпечення професійної освіти сприяє збалансуванню національного ринку праці. Досліджено сучасні тенденції фінансування професійно-технічної та вищої освіти в Україні, структуру та динаміку витрат державного бюджету на професійну освіту. Викладено особливості фінансування освіти у зарубіжних країнах. Визначено напрями реформування системи фінансового забезпечення професійної освіти в Україні, які будуть сприяти не лише підвищенню ефективності інвестицій в освіту, але й забезпеченню збалансованості національного ринку праці.

Ключові слова: *освіта, професійна освіта, збалансованість ринку праці, фінансування освіти, державні видатки на освіту*

Доронина О.А., Глинчевская С.В.

ФИНАНСОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ КОНТЕКСТЕ СБАЛАНСИРОВАНИЯ РЫНКА ТРУДА

Статья посвящена изучению теоретико-прикладных аспектов финансирования профессионального образования в Украине и определению направлений его совершенствования. Аргументировано, что обоснованная система финансового обеспечения профессионального образования способствует сбалансированию национального рынка труда. Проанализированы современные тенденции финансирования профессионально-технического и высшего образования в Украине,

структура и динамика расходов государственного бюджета на профессиональное образование. Изложены особенности финансирования образования в зарубежных странах. Определены направления реформирования системы финансового обеспечения профессионального образования в Украине, которые будут способствовать не только повышению эффективности инвестиций в образование, но и обеспечению сбалансированности рынка труда.

Ключевые слова: образование, профессиональное образование, сбалансированность рынка труда, финансирование образования, государственные расходы на образование

Doronina O.A., Glinchevska S.V.

FINANCIAL SUPPORT FOR THE DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL EDUCATION IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF BALANCING THE LABOUR MARKET

The article is devoted to the study of the theoretic and applied aspects of professional education financing in Ukraine and directions of its development. It proved that the grounded system of the professional education financing is promote in balancing of national labour market. The modern tendencies of professional education financing in Ukraine were analyzed. The structure and dynamics of the state budget expenditure on education are studied. The features of financing of education in foreign countries were expounded. Directions of reformation of professional education financial providing in Ukraine are certain. They will be instrumental in not only the increase of efficiency of investments in education but also providing of balanced of labour market.

Keywords: *education, professional education, balanced of labour market, financing of education, government expenditure on education*

Постановка проблеми. Збалансованість національного ринку праці відіграє важливу роль щодо забезпечення стійкого розвитку економіки та

визначається одночасною дією широкого кола чинників, що пов'язані як з макроекономічними процесами, так і з діяльністю інститутів, що формують попит та пропозицію на ринку праці. Одним з них є система професійної освіти, яка з одного боку, перебуває у прямій залежності від стану ринку праці та його кон'юнктури, а з іншого боку – визначає тенденції його розвитку.

Споживачі освітніх послуг через механізми фінансування освіти визначають кількісні параметри підготовки кадрів, що проявляється у зростанні попиту на здобуття певних професій та спеціальностей, а у подальшому – у збільшенні їх пропозиції на ринку праці. При цьому, зростаюча пропозиція робочої сили певної професійно-кваліфікаційної групи не завжди має відповідний попит з боку національної економіки, що є передумовою розбалансування ринку праці. З урахуванням вищевикладеного та приймаючи до уваги сучасні процеси розвитку ринків праці та освітніх послуг, актуальності набуває питання виваженого фінансового забезпечення професійної освіти в контексті сприяння збалансованості ринку праці в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проблематика пошуку оптимальних механізмів фінансування освіти є не новою для вітчизняної економічної науки. Вагомий внесок в її опрацювання зробили О. Амоша, В.Гейсць, О. Грішнова, Г. Дмитренко, М. Карлін, І. Каленюк, А. Колот, Е.Лібанова, Н.Новіков, О. Новікова, Т.Оболенська, Ю. Пасічник, П.Саблук, І.Чугунов, Л. Шевченко, Н. Шумар та інші. Серед зарубіжних науковців зазначені питання досліджувалися, зокрема, Г. Беккером, М. Блаугом, М. Гліннестером, Г. Вільсоном, Дж. С. Міллем, С. Меррітом, Т. Шульцом. У той же час, трансформаційні процеси, які відбуваються в освітній сфері в Україні, зокрема, пов'язані з отриманням вищими навчальними закладами фінансової автономії (розділ XII Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р.) потребують подальшого дослідження окресленої проблематики.

Метою статті є вивчення теоретико-прикладних аспектів фінансування розвитку професійної освіти в Україні та визначення напрямів його удосконалення в контексті сприяння збалансованості ринку праці.

Виклад основного матеріалу. Освіта є найважливішим напрямом державної політики України, оскільки саме на неї покладено завдання з формування та розвитку людського потенціалу країни, примноження інтелектуального ресурсу нації, створення умов для духовного самоствердження особистості. Освіта є ключовим чинником суспільного прогресу, джерелом розробки новітніх гуманітарних технологій, засобом формування знань і вмінь, котрі мають попит на світовому ринку праці, є інструментом розвитку громадянського суспільства [1, с. 36].

Однією з важливих складових державної кадрової політики є система вищої освіти, за допомогою якої формується необхідний для забезпечення сталого зростання та інноваційного розвитку трудовий потенціал країни, її регіонів. Роль освітньої системи в Україні зростає відповідно до проголошеної мети державної кадрової політики до 2020 р., суть її полягає у забезпеченні всіх сфер життєдіяльності держави кваліфікованими кадрами, необхідними для реалізації національних інтересів у контексті розвитку України як демократичної, соціальної держави з розвинутою ринковою економікою [2].

У контексті формування та розвитку людських ресурсів держави виняткова роль у структурі державної кадрової політики належить системі професійної освіти, що здатна забезпечити економіку кваліфікованими кадрами. На цьому зроблено акцент і в затвердженій в Україні Стратегії державної кадрової політики [2]. На державному рівні система професійної освіти в Україні представлена мережею професійно-технічних та вищих навчальних закладів.

Особлива роль системі освіти як інституту, що сприяє поширенню знань та їх продукуванню, приділяється в умовах розвитку економіки знань. Суспільство знань вимагає зростаючої диференціації функцій у межах систем

вищої освіти та наявності ВНЗ з центрами та мережами передового науково-дослідного досвіду, а також інновацій у сфері викладання і навчання нових підходів на користь суспільству [3].

Під впливом зростаючих вимог постіндустріальної економіки змінюються сутність та принципи освіти, відбувається подальше зростання освітнього рівня. До того ж, стратегічного значення набуває виховання особистості, спрямоване на розвиток ініціативи, креативного мислення на всіх стадіях загальноосвітньої та спеціальної підготовки [4]. Унаслідок швидкого застарівання професійних знань виникає потреба у безперервному у підвищенні кваліфікації працівників, орієнтованих на генерування, сприйняття та підтримку інновацій [4]. Отже, сучасна освітня система має орієнтуватися на формування кадрового забезпечення інноваційного розвитку в країні.

Вивчення вітчизняної та світової практики показує, що основними джерелами фінансового забезпечення освіти виступають:

- кошти державного та місцевих бюджетів;
- кошти юридичних та фізичних осіб, громадських організацій і фондів;
- спонсорські і доброчинні внески та пожертвування;
- плата за додаткові освітні послуги та інші послуги, що надаються закладами освіти тощо.

При цьому, фінансування освіти за рахунок вищезазначених джерел може здійснюватися такими методами:

1. Кошторисне фінансування закладів освіти.
2. Бюджетне фінансування закладів освіти на основі показника вартості навчання одного учня (студента).
3. Індивідуальна оплата навчання за рахунок власних доходів, грошових коштів юридичних осіб.
4. Спеціальні кредити для здобуття освіти.
5. Отримання спонсорських і доброчинних внесків та пожертвувань.
6. Отримання додаткових доходів від різноманітних послуг неосвітнього

характеру.

Потреби національної економіки у кваліфікованих кадрах забезпечуються через державне замовлення з виділенням відповідних бюджетних асигнувань, які розподіляються на конкурсних засадах. В основі фінансування суспільно-необхідні витрати на підготовку фахівців у вигляді національних нормативів, зокрема соціальної підтримки учнів і студентів (стипендії та інша допомога відповідно до розміру прожиткового мінімуму, пільги на транспорт, культурний розвиток та ін.). Особливі й індивідуальні потреби в отриманні освіти забезпечуються за рахунок платного навчання з використанням різноманітних джерел фінансування. Переважання саме такого сценарію фінансування професійної освіти та його некерованість може стати однією з причин розбалансованості національного ринку праці, що обумовлена невідповідністю характеристик пропозиції робочої сили кількісно-якісним показникам попиту на неї.

Слід зауважити, що останніми роками однією з глобальних тенденцій у вищій освіті є зміна фінансування вищої освіти та посилення дебатів на тему «суспільне благо - особисте благо» («збільшення кількості студентів стало серйозною проблемою для систем, у яких вища освіта традиційно безкоштовна або значною мірою субсидіюється; з фінансової точки зору, така модель більше нежиттєздатна, через що системи змушені докорінно реструктурувати «соціальний контракт» між вищою освітою та суспільством в цілому) [3].

В Україні однією з тенденцій розвитку вищої освіти є її комерціалізація, що обумовлюється діяльністю приватних ВНЗ, питома вага яких серед ВНЗ України становить близька 20 % (202 у 2005 р., 177 у 2012 р, 134 у 2015 р.) і скороченням бюджетного фінансування державних та комунальних ВНЗ [5]. При цьому, зазначимо, що в Україні спостерігається тенденція зростання питомої ваги студентів ВНЗ I-IV рівнів акредитації, які навчаються за бюджетні кошти. Так, на початок 2015/2016 н.р. за рахунок коштів державного бюджету навчалися 45,6% студентів, за рахунок коштів місцевих

бюджетів – 4,9%, а на початок 2010/2011 н.р. 38,3 та 3,8% відповідно. Замалою є питома вага студентів, які навчаються за кошти органів державної влади та юридичних осіб, протягом аналізованого п'ятирічного періоду вона коливалася у межах 0,4-0,6%. За кошти фізичних осіб у 2010/2011 н.р. навчалося 57,5% студентів ВНЗ I-IV рівнів акредитації, а у 2015/2016 н.р. – 48,9% [5]. Такий розподіл студентів вишів за формами фінансування, на нашу думку, створює певні перешкоди формуванню збалансованого ринку праці, оскільки юридичні особи, що потенційно пред'являють попит на робочу силу на ринку праці мають обмежені можливості фінансування підготовки необхідної робочої сили, держава дотепер не має обґрунтованого механізму визначення державного замовлення на підготовку кадрів, а фізичні особи, які інвестують власні кошти в навчання не завжди приймають до уваги ситуацію на ринку праці при виборі напряму підготовки.

Щодо форм фінансування підготовки кадрів у системі професійно-технічної освіти, то слід зазначити, що основною формою фінансування виступають кошти державного бюджету. Так, на кінець 2014 р. із загальної кількості учнів та слухачів у ПТНЗ 98,2% навчались за державним замовленням і, відповідно, 1,8% - за кошти юридичних та фізичних осіб.

Проаналізуємо динаміку та структуру видатків зведеного бюджету України на освіту (табл.1). Дані Державної служби статистики свідчать, що майже третина всіх відповідних видатків держави припадає на вищу освіту (32,3 % у 2000 р., 27,7 % у 2015 р.). Питома вага видатків зведеного бюджету на професійно-технічну освіту в Україні протягом аналізованого періоду є відносно стабільною та коливається у межах 5,5-6,5 %. Щодо обсягу фінансування професійної освіти в Україні у 2015 р., то він склав 25201 млн грн., у тому числі 4 141,9 млн грн на фінансування професійно-технічної освіти та 21059,8 млн грн на вищу освіту [5].

При цьому, починаючи з 2013 р. спостерігається зниження абсолютного розміру зазначених витрат (скорочення у 2015 р. порівняно з 2012 р. склало 10168,9 млн грн) та їх питомої ваги у ВВП (на 0,2 та 1,1 % відповідно по

професійно-технічній та вищій освіті). До того ж відбулося зниження питомої ваги витрат на ці види освіти у зведеному бюджеті: на професійно-технічну освіту на 0,4 відсоткові пункти, на вищу освіту – на 1,2. Це свідчить про зміщення акценту на фінансування дошкільної та загальної середньої освіти (табл. 1). У той же час, зазначимо, що частка загальних бюджетних витрат на вищу освіту в Україні перевищує показники інших країн. Так, якщо інвестиції у вищу освіту (як державні, так і приватні) перевищують 2 % ВВП лише у США та скандинавських країнах [4], то в Україні протягом 2009-2013 рр. тільки державні видатки на вищу освіту становили 2 - 2,3 % ВВП (табл.1).

Таблиця 1

Видатки зведеного бюджету України на освіту у 2000-2014 рр.

Видатки зведеного бюджету : країни на освіту у 2000-2014 рр.								
	Загальні видатки зведеного бюджету, млн грн.	Видатки у % до		Видатки на окремі підгалузі у % до видатків на галузь	Загальні видатки зведеного бюджету, млн грн.	Видатки у % до		Видатки на окремі підгалузі, % до видатків на галузь
		загальних видатків	ВВП			загальних видатків	ВВП	
	2000 рік				2011 рік			
Всього	48148,6	100,0	100,0	X	416853,6	100,0	100,0	X
З них								
На освіту - всього	7085,5	14,7	4,2	100,0	86253,6	20,7	6,6	100,0
У тому числі								
професійно- технічну	429,1	0,9	0,3	6,1	5305,4	1,3	0,4	6,2
вищу	2285,5	4,7	1,3	32,3	26619,6	6,4	2,0	30,9
	2005 рік				2012 рік			
Всього	141989,5	100,0	100,0	X	492454,7	100,0	100,0	X
З них								
На освіту - всього	26801,8	18,1	6,1	100,0	101560,9	20,6	7,0	100,0
У тому числі								
професійно- технічну	1749,9	1,1	0,4	6,5	6034,0	1,2	0,4	5,9
вищу	7934,1	5,7	1,8	29,6	29335,9	6,0	2,0	28,9
	2010 рік				2013 рік			
Всього	37842,8	100,0	100,0	X	505843,8	100,0	100,0	X
З них								
на освіту - всього	79826,0	21,1	7,4	100,0	105538,7	20,9	7,3	100,0

<i>У тому числі</i>								
професійно-технічну	5106,2	1,4	0,5	6,4	6359,8	1,3	0,4	6,0
вищу	24998,4	6,6	2,3	31,3	30003,1	5,9	2,1	28,4
2014 рік¹					2015 рік²			
Всього	523004,8	100,0	100,0	X	433159,8	100,0	100,0	X
<i>З них</i>								
на освіту - всього	100105,6	19,1	6,4	100,0	75907,0	17,5	5,5	100,0
<i>У тому числі</i>								
професійно-технічну	5885,2	1,1	0,4	5,9	4141,9	1,0	0,3	5,5
вищу	28340,5	5,4	1,8	28,3	21059,8	4,9	1,5	27,7

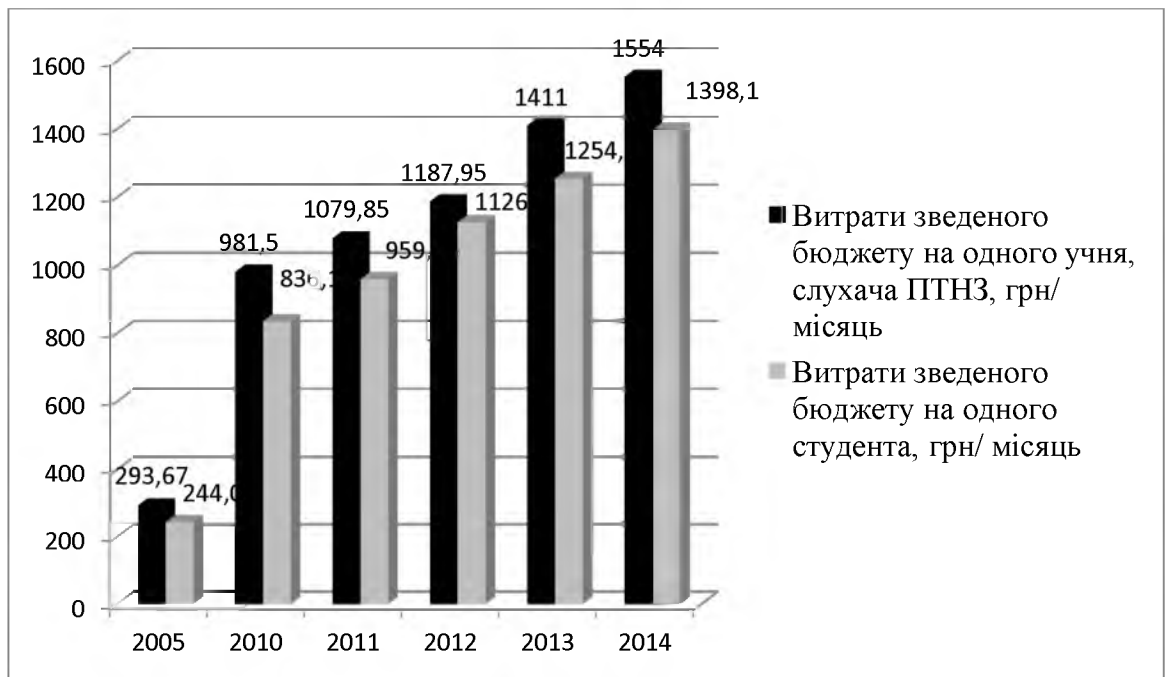
¹Включаючи видатки бюджетів Автономної Республіки Крим та м. Севастополя

²На 01.10.2015, без урахування видатків бюджетів Автономної Республіки Крим та м. Севастополя

З погляду оцінки рівня фінансування професійно-технічної та вищої освіти в Україні представляє певний інтерес визначення обсягу фінансування у розрахунку на одного студента. З використанням даних Державної служби статистики [5] визначимо цей показник та розглянемо його динаміку (рис. 1).

На рис. 1 прослідковується тенденція зростання обсягів фінансування у розрахунку на одну особу, яка отримує професійно-технічну або вищу освіту в Україні. Проте слід звернути увагу на незначний обсяг коштів, який передбачено зведеним бюджетом України на зазначені цілі та на те, що у межах видатків зведеного бюджету на освіту в Україні на одну особу, яка навчається у ПТНЗ, припадає більше коштів, ніж на одного студента ВНЗ.

Науковці зазначають, що у сучасних умовах освітні заклади можуть розглядатися як економічні інститути, котрі приймають участь у ринковому кругообігу, є суб'єктами економічної діяльності, що базується на принципах раціонального використання ресурсів, а також взаємодіє з іншими економічними інститутами – інститутом грошей, держави, власності, підприємництва, фінансовими інститутами. У результаті інститут освіти перестає відігравати роль центру передачі й формування соціокультурних цінностей, а стає виробником дорогого продукту як сукупності освітнього товару й освітніх послуг, володіння яким підвищує конкурентні переваги його власника на ринку праці [6, с. 11].

Рис. 1 Динаміка витрат зведеного бюджету у розрахунку на одну особу, яка здобуває професійно-технічну та вищу освіту в Україні у 2005-2014 рр., грн/ місяць

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що не зважаючи на певні новачі у професійній освіті, ситуація у цій сфері в Україні не може бути визнана повною мірою задовільною, що провокує у подальшому виникнення низки соціально-економічних проблем, однією з яких є молодіжне безробіття, так як наслідок – розбалансованість національного ринку праці. Високий рівень безробіття молоді в Україні зумовлений тим, що значна частина молодих людей не мають належних професійних навичок і досвіду роботи, крім того, поглиблюється невідповідність попиту та пропозиції на ринку праці.

За результатами досліджень, проведених Центром «Розвиток корпоративної соціальної відповідальності», яким було охоплено 1202 випускників з 229 ВНЗ усіх рівнів акредитації та представників 843 середніх і великих компаній, головними бар'єрами у прийомі їх на роботу найчастіше стають: низький рівень практичної підготовки (59 %), завищені вимоги до зарплати та перспектив кар'єрного зростання (40 %) та відсутність досвіду роботи (37 %) [7, с. 6]. Таким чином, очевидно, що саме освітня сфера є визначальною щодо подальшого працевлаштування молоді та реалізації її

людського потенціалу.

Важливим аспектом диверсифікації джерел фінансування системи професійної освіти в Україні є партнерство бізнесу та навчальних закладів, що вдосконалює процес підготовки фахівців, які відповідають вимогам ринку праці, і сприяє розвитку дослідницької та інноваційної діяльності в країні.

За результатами опитувань, з ВНЗ співпрацює лише близько третини компаній (34 %), переважно великі й середні компанії (62 % та 31 % відповідно) [7, с.9]. Основними мотивами налагодження партнерства бізнесу з вищими навчальними закладами є: підготовка фахівців, які відповідають запитам компаній, доступ до висококваліфікованої робочої сили. Найпоширенішими формами співробітництва є ті, що зорієнтовані на підготовку спеціалістів, стажування та практика студентів, лекції, студентські проекти, конкурси та профорієнтаційні заходи [7, с. 10].

У той же час світовий досвід показує, що ВНЗ активно розвивають співпрацю з компаніями у напрямі не лише навчальної, але й наукової та інноваційної діяльності. Так, за даними дослідження «Огляд партнерства бізнесу та університетів в Канаді» (2011), компанії визначають такі найпоширеніші форми співробітництва з університетами: стажування (25 %), менторство (17 %), благодійна грошова допомога (15 %), підтримка дослідних проектів (14 %), контрактні дослідні проекти (11 %), взаємодія з дослідною кафедрою (5 %), створення бізнес-інкубаторів (4 %). Основними мотивами для налагодження такого партнерства є доступ до компетенцій та експертиз, розроблений в університеті (43 %), доступ до висококваліфікованих фахівців (42 %), доступ до інноваційних технологій (22 %) [7, с. 11].

Таким чином, основні мотиви партнерства бізнесу та ВНЗ і в Україні, і в Канаді пов'язані з доступом до кваліфікованих фахівців, проте в Україні вони на цьому й обмежуються, а за кордоном додатково пов'язані з результатами інноваційної діяльності ВНЗ. Цим пояснюється й ширший перелік форм зазначеного співробітництва.

При цьому необхідно враховувати, що в Україні існує низка бар'єрів для

ефективної співпраці бізнесу й університетів в системі розвитку професійної освіти та її фінансування з боку бізнесу. На думку представників вищої школи, основними бар'єрами є недостатня поінформованість бізнесу про можливі наслідки співпраці та орієнтованість бізнесу лише на швидке отримання прибутку, а на думку представників бізнесу, – нерозуміння навчальними закладами реалій бізнес-освіти та бюрократичність ВНЗ [7, с. 12] (табл. 2).

Таблиця 2

Основні бар'єри в ефективній взаємодії бізнесу та ВНЗ (оцінка проведена Центром «Розвиток КСВ» за 5-бальною шкалою)*

Бар'єр	На думку представників ВНЗ		На думку представників бізнесу	
	оцінка	ранг	оцінка	ранг
Бізнес не достатньо поінформований про можливості співпраці з ВНЗ	3,1	1	2,1	5
Бізнес зорієнтований лише на швидке отримання прибутку	3,0	2	-	-
Складність узгодження правових аспектів інтелектуальної власності	2,6	3	2,4	3
Недостатність ресурсів для розширення партнерства	2,1	4	2,1	6
Проблеми конфіденційності інформації	2,1	5	2,0	7
Бізнес не розуміє реалій і умов роботи ВНЗ	1,8	6	-	-
Відсутність конкретно визначених осіб у ВНЗ, що відповідають за контакти з бізнесом	1,5	7	2,3	4
ВНЗ не розуміють реалій бізнесу	-	-	3,0	1
ВНЗ занадто бюрократичні структури	-	-	2,6	2

* складено за даними [7, с. 12]

За результатами канадського опитування компаній, нерозуміння університетами реалій бізнес-світу та бюрократичні перешкоди також є головними бар'єрами у взаємодії компаній і університетів (майже третина опитаних компаній відзначили їх як головні проблеми у співпраці) [7, с. 12].

Розглядаючи провідний зарубіжний досвід як можливий напрям

удосконалення механізму фінансування професійної освіти в Україні необхідно також зазначити, що в багатьох країнах Європи зростає роль держави стосовно забезпечення професійної освіти не тільки у формі організації і фінансування державної системи професійної освіти, а й у непрямому стимулюванні працівників і роботодавців, які забезпечують професійне навчання: освітні ваучери, гранти, пільгові кредити працівникам і роботодавцям, цільові рахунки, пільгове оподатковування доходів тощо [4].

Не дивлячись на те, що одним з найважливіших питань є роль держави у фінансуванні освіти, в більшості високо розвинутих країн в теорії і на практиці існують дві позиції: підтримка значної (аж до переважаючої) ролі держави у фінансуванні освіти (так звана «соціалізація освіти») і підтримка значної ролі ринку у розвитку цієї проблеми. Очевидна роль державного фінансування у забезпеченні стабільності системи освіти, якій притаманні певна інертність та консерватизм, не може бути безпосередньо включена в механізм ринку з його динамічно змінним механізмом попиту і пропозиції, конкуренцією, вільним ціноутворенням тощо. Загалом ці атрибути ринку можуть співвідноситись з професійною освітою, де попит на ринку праці в багато чому визначає напрями і зміст освіти [8, с. 101].

Трансформація системи фінансового забезпечення професійної освіти в Україні має відбуватися з урахуванням досвіду інших країн світу [9]. Так, для системи фінансування освіти у Франції характерна висока централізація управління і фінансування освіти зі створенням на державні кошти системи структур та об'єднань для залучення громадськості та фахових асоціацій до вироблення освітньої політики та вирішення складних проблем поточної діяльності закладів освіти. Фінансуванням вищих закладів освіти (розробка і впровадження планів національної освіти, педагогічні плани і проекти, включаючи плани з галузі сільського господарства та оборони) займається управління у справах вищої освіти. Воно ж і розподіляє кошти, координує діяльність і розвиток освітніх закладів. Держава забезпечує 64,5% фінансування з державного бюджету, з Міністерства національної освіти

57,1%. Частка фінансування з місцевих бюджетів 20,9 %. Органи місцевого самоврядування забезпечують фінансування національної освіти другого рівня, вищої освіти та подальшої вищої освіти (науковий ступінь), частка внесків інших державних організацій 6,4%, а фізичних осіб – 1,8 % .

У багатьох країнах визнають, що основними учасниками, між якими має розподілятися відповідальність за освіту, є держава, приватний сектор, громадські організації, органи місцевого самоврядування, асоціації батьків та навчальні заклади [9]:

Ірландія: держава фінансує освіту, а виборні органи на місцях здійснюють контроль й управління ресурсами.

Австрія, Іспанія: місцеві громади, влада земель, муніципалітети фінансують освіту, а держава створює умови і захищає автономію шкіл.

Нідерланди: розгалуженою є мережа недержавних закладів освіти і вони фінансуються на рівних умовах з державними закладами через центральний і місцеві бюджети; держава сприяє розвитку приватного сектору в освіті, забезпеченню громадського контролю і залишає за собою роль спостерігача за виконанням іншими учасниками своїх зобов'язань

Вищою освітою Німеччини опікуються як федеральний уряд, так і уряди земель. Заклади вищої освіти фінансуються землями на 94%, центром – на 6%. Близько 7,8% фінансування університетської науки здійснює приватний сектор економіки. Крім того, фінансування відбувається із земельних бюджетів.

Щодо закладів вищої освіти у Сполучених Штатах, то вони поділяються на приватні, які майже повністю фінансуються від спонсорів та інших джерел і державні, до яких значна частина коштів надходить з федерального і місцевих бюджетів, хоч вона також далека від 100%. Загалом держава все ж відіграє домінуючу роль, фінансуючи левову частку наукових програм в університетах, утримуючи дво- і чотирирічні коледжі з майже 80% всього контингенту студентів, мало не половина яких ще й отримує стипендію чи іншу фінансову допомогу з бюджету.

Таким чином, з урахуванням зарубіжного досвіду Україна має здійснити перехід від переважно бюджетного фінансування освіти до залучення додаткових джерел, таких як бізнес і банки. Потрібно розширити можливості навчальних закладів залучати додаткові кошти з некомерційних фондів, використання грантової підтримки дослідних проектів та освітніх інновацій; розширення списку платних послуг навчальних закладів [8, с. 102].

Корисним може бути й використання інтегральної моделі фінансування професійної освіти, яка включає різнорівневе багатоканальне державне фінансування, кредитування навчання, а також підтримку економічних суб'єктів, котрі самостійно оплачують навчання. Основою такої системи має стати фінансування не вищих навчальних закладів, а освіти окремого суб'єкта, тобто індивідуалізація цього процесу. Така система, з одного боку, дозволить залучити додаткові кошти для оплати навчання студентів, поліпшити матеріально-технічну базу вищих навчальних закладів, підвищити конкурентоспроможність оплати праці професорсько-викладацького складу, а з іншого – створить умови для впливу споживачів освітніх послуг на їх якість [10, с. 11].

На думку фахівців, в Україні доцільно також запровадити на законодавчому рівні прозорий механізм фінансування державних вищих навчальних закладів за принципом виділення коштів з розрахунку на одного студента. З метою збереження та розвитку інтелектуального потенціалу України необхідно відмовитися від принципу «залишкового» фінансування освіти та виконувати положення ст. 61 Закону України «Про освіту», що передбачає фінансування освіти в розмірі не нижче 10 % ВВП [11, с. 116].

Ефективним може бути й використання маркетингових технологій у фінансовому забезпеченні освіти, що дозволить, зокрема, обґрунтовано обирати стратегію поведінки навчальних закладів на ринку освітніх послуг, яка включає виважені товарну, цінову та комунікаційну політики навчального закладу.

Висновки. Сучасний стан фінансування системи професійної освіти в

Україні та визначені характеристики вітчизняної освітньої системи, дозволяють зробити висновок, що чинна система потребує трансформації, котра за рахунок підвищення якості освіти забезпечить формування сучасного фахівця, здатного сформувати кадрове ядро інноваційних перетворень на всіх рівнях кадрової політики та буде користуватися попитом на ринку праці. Саме такі перетворення будуть сприяти не лише підвищенню ефективності інвестицій в освіту, а й забезпеченню збалансованості національного ринку праці, що дозволить отримати в перспективі й інші макроекономічні результати.

Список використаних джерел

1. Державна кадрова політика в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку: наук. доп. / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, К. О. Ващенко, Ю. П. Сурміна (кер. проекту). – К. : НАДУ, 2012. – 72 с.
2. Указ Президента України № 45/2012 від 01.02.2012 р. «Про Стратегію державної кадрової політики на 2012–2020 роки». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Основные тенденции развития высшего образования: глобальные и болонские измерения / под ред. В.И. Байденко. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2010. – 352 с.
4. Дороніна О.А. Теорія та практика формування багаторівневої кадрової політики в контексті забезпечення гідної праці в Україні: монографія / О.А. Дороніна. – Донецьк: ДонНУ, 2013. – 395 с.
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.
6. Астахова К.В. Розвиток інститутів освітньої сфери у трансформаційній економіці: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец.: 08.00.01 / К.В. Астахова. – Х., 2007. - 24 с.
7. Якісна вища освіта: роль партнерств / А. Зінченко, М. Саприкіна, О. Янковська, О. Вінніков. – К.: Центр «Розвиток КСВ», 2013.– 20 с.

8. Мігус І. П. Економічний підхід та пошук оптимальних шляхів фінансування системи освіти / І. П. Мігус // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. - 2013. - № 2. - С. 96-103. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnudps_2013_2_13.

9. Естерманн Т. Фінансово стійкі університети II. Диверсифікація джерел надходжень європейських університетів / Т. Естерманн, Б. Прюво; пер. с англ. – Брюсель: Асоціація Європейських Університетів (НКО), 2011. – 102 с.

10. Пашенко О.В. Економічні основи модернізації вищої освіти в умовах становлення економіки знань: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец.: 08.00.01 / О.В.Пашенко. – Х., 2010. - 17 с.

11. Довгань Л. П. Проблемні питання фінансування вищої освіти в Україні / Л. П. Довгань, Т. Г. Марусяк // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. - 2012. - № 1. - С. 111-117. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnudps_2012_1_13.

Дороніна Ольга Анатоліївна – доктор економічних наук, професор кафедри управління персоналом та економіки праці Донецького національного університету (м. Вінниця);

Глінчевська Світлана Володимирівна – аспірант кафедри управління персоналом та економіки праці Донецького національного університету (м. Вінниця).